

IMPORTANȚA EDUCAȚIEI PENTRU SOCIETATE ÎN DEZVOLTAREA COMPETENȚELOR PENTRU CULTURA DEMOCRATICĂ

THE ROLE OF EDUCATION FOR SOCIETY IN DEVELOPING COMPETENCES FOR DEMOCRATIC CULTURE

Ion Caciula,

drd., profesor de educație pentru societate,

master în științe ale educației

IPLT „Vasile Coroban”, or. Glodeni

ORCID: 0000-0002-9625-7403

CZU: 37.017.4

Abstract

The given article represents a detailed analysis of the concepts underlying the EPS study subject with the aim of determining the importance of this study object for the development of competences for democratic culture. The primary role is to address various social, cultural, personal topics, etc. which aim to help young people to be aware of the importance of respecting human rights. Based on the promotion of non-formal education, we offer students a new teaching-learning perspective in which their needs are listened to, understood and solved. In this way, we show young people that they are important and that their views are heard.

Key-words: *equality, respect for rights, democracy, non-formal equality, education for society*

Educația a fost din toate timpurile una dintre sursele primordiale care a ajutat la dezvoltarea umanității. La baza principiului educativ stau două componente-cheie: pe de o parte, instruirea profesională a individului pentru ca în timp să aducă beneficii societății și, de cealaltă parte, dezvoltarea personală.

Problema e că, în timp, școala a devenit un instrument de dezvoltare pur teoretică care are ca scop principal instruirea multilaterală a elevilor, fără a fi puse în centru nevoile și așteptările acestora.

Competențele pentru cultură democratică, la momentul actual, reprezintă cheia de succes pentru cetățeanul tânăr. Școala reprezintă spațiul prietenos care oferă oportunități de formare a competențelor pentru cultură democratică prin intermediul disciplinei Educație pentru societate (EPS), care se bazează pe dezvoltarea a 20 de competențe. Mai nou, am putea aminti și de importanța instituțiilor orientate spre educație nonformală, cum ar fi Centrul pentru tineret, aflat în subordinea direcțiilor de educație, care își realizează activitatea conform regulamentelor aprobate de Ministerul Educației și Cercetării. Activitatea acestor două medii educaționale este necesar a fi orientată spre o colaborare foarte strânsă, odată ce drept actor în lucru cu tinerii poate fi și un elev, o elevă, iar partenerul

permanent este profesorul de educație pentru societate sau oricare alt profesor/profesoară care dezvoltă competențele pentru cultură democratică.

Vârsta preadolescentă este perioada care formează personalitatea copilului, de aceea este important să se ofere acum modelul comportamentului asertiv. Importantă este și punerea în practică a Declarației Universale a Drepturilor Omului, care oferă inițierea elevului cu referire la mediul nonconflictual, prin respectarea demnității umane, a drepturilor egale și inalienabile ale tuturor persoanelor ca fiind un credo al libertății, dreptății și păcii în lume. Elevul/eleva trebuie să fie pregătit/ă pentru a se întâlni cu situații în care drepturile sale ar ajunge în conflict și trebuie să fie pregătit/ă pentru o decizie asumată. Este esențial ca încă din ciclul gimnazial să elevii să fie familiarizați cu cele douăzeci de competențe, importante în egală măsură, din cadrul de referință al competențelor pentru cultură democratică, de care are nevoie orice cetățean. Oferindu-i posibilitate de a acționa din punct de vedere democratic ca un cetățean competent în gestionarea comportamentului său spre eficiența emoțională și socială. Modelul celor douăzeci de competențe propune ca, în contextul culturii democratice și al dialogului intercultural, o persoană să fie considerată ca acționând competent atunci când aceasta răspunde cerințelor, provocărilor și oportunităților pe care le prezintă situațiile democratice și interculturale în mod adecvat și eficace, prin mobilizarea și punerea în aplicare a celor douăzeci de competențe sau a unora dintre acestea.

Dezvoltarea sectorului de tineret, inclusiv a structurilor de tineret și a organizațiilor/instituțiilor ce oferă programe și servicii tinerilor, axate pe însușirea competențelor amintite în vederea implicării active în toate aspectele vieții, este o prioritate asumată de Guvernul Republicii Moldova prin aprobarea Strategiei Naționale de Dezvoltare a Sectorului de tineret 2020. În acest context, agenda națională include obiectivul de a contribui la formarea cunoștințelor, abilităților, deprinderilor, atitudinilor și comportamentelor necesare pentru integrarea cât mai reușită a tinerilor în societate, inclusiv a celor din grupul cu oportunități reduse, precum și obiectivul specific Asigurarea calității și eficienței serviciilor oferite tinerilor, care trebuie să devină accesibile pentru cel puțin 90% din tineri. Următorul aspect urmează a fi dezvoltat în Strategia 2022-2030.

Centrul de Tineret este un serviciu de interes public care asigură informarea, orientarea profesională, consilierea, educația, organizarea și petrecerea timpului liber a tinerilor, contribuind la pregătirea integrării lor sociale și profesionale. Tinerii, împreună cu Autoritățile Publice Locale de nivelul II (Consiliul raional), dacă ajung la concluzia că este necesară crearea ori dezvoltarea unui Centrul de Tineret raional, îl inițiază și pot beneficia de suportul oferit prin

intermediul Programului Național de Dezvoltare a Centrelor de Tineret pentru perioada anilor 2017-2022, realizat de Ministerul Educației și Cercetării în parteneriat cu UNFPA.¹

Tinerii reprezintă, în conformitate cu prevederile Legii nr.215/2016 cu privire la tineret, persoane cu vârsta cuprinsă între 14 și 35 ani. Numărul populației cu reședință obișnuită în Republica Moldova la 1 ianuarie 2021 a constituit 2597,1 mii persoane, dintre care 680,3 mii sau 26,2% au fost tineri cu vârsta 14-34 ani. Începând cu anul 1999, în Republica Moldova se atestă tendință demografică constantă de declin. Pentru comparație, la 1 ianuarie 2019, numărul tinerilor în Republica Moldova a constituit 743,2 mii sau 27,7% din numărul total al populației.

Unul din factorii principali care contribuie la constituirea trendului demografic în rândul tinerilor îl reprezintă fenomenul migrației. Cercetările și studiile realizate în domeniu și în rândul tinerilor denotă că aceștia aleg să migreze din cauza lipsei oportunităților de încadrare în câmpul muncii și salarizării neatractive, calității scăzute a sistemului de educație, oportunităților reduse și serviciilor necalitative de tineret disponibile, infrastructură slab dezvoltată etc.

Necesitatea omului de a se dezvolta, de a fi într-o continuă ascensiune și de a găsi noi modalități de a-și îmbunătăți calitatea vieții a constituit motivația primordială pentru a întreprinde diverse acțiuni. Din cele mai vechi timpuri, individul a simțit nevoia de a transmite experiența de viață generației următoare, astfel încât educația devine o componentă esențială, vitală chiar. Pentru a favoriza acest proces și a transmite informațiile mai rapid și mai eficient, au fost înființate școli, alte instituții ce au ajutat umanitatea să evolueze într-un ritm și mai accelerat. În acest mod, introducerea în școli a disciplinei EPS presupune oferirea unui mediu sigur, degajat în care elevul e încurajat să își expună liber ideile.

Încă din anul de studii 2017-2018, ultimul an de implementare a disciplinei Educație civică Reperete metodologice menționează despre eficientizarea procesului educațional prin dezvoltarea cetățeniei active, bazându-se pe componente ca *identitatea, democrație și drepturile omului, dezvoltarea personală și proiectarea carierei, mod de viață sănătos și sigur*.² Începând cu anul 2017, Ministerul Educației direcționează disciplina Educație civică spre formarea cetățeanului activ și spre o școală care să corespundă și să răspundă la democrația modernă.

¹ <https://moldova.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/Despre%20Centrele%20de%20Tineret.pdf>

² *Reperete metodologice de organizare a procesului educațional la disciplina școlară Educație civică în anul de studii 2017-2018*, p. 1, https://mecc.gov.md/sites/default/files/educatia_civica_reperete_metodologice_rom.pdf

Principalul aspect pe care-l regăsim este cel de implicare activă în problemele legate de viața reală a elevilor și de comunitatea din care aceștia vin. Astfel apare Guvernanța democratică a școlii, prin care elevii sunt nu doar beneficiarii serviciilor educaționale, dar și co-creatorii contextului educațional prin care cadrele didactice cunosc procesul de facilitare și poate mai puțin de predare din perspectiva propriilor cunoștințe.

Un alt moment important în dezvoltarea noilor realități educaționale, în domeniul competențelor pentru cultura democratică este implementarea actelor Consiliului Europei, sursă de bază în dezvoltarea competențelor pentru cultura democratică și a disciplinelor curriculare Educație civică și Educație pentru societate. „Carta Consiliului Europei încurajează includerea ECD/EDO în curriculumul pentru educația preșcolară și pentru învățământul primar și secundar, în învățământul general și profesional. De asemenea, statele-membre ar trebui să actualizeze ECD/EDO în curriculum, pentru a-i asigura relevanța și durabilitatea. Astfel, participarea la democrație poate și trebuie să fie învățată în școală, în cadrul oricărei discipline, la orice vârstă. Educația civică vizează responsabilizarea elevilor pentru a deveni cetățeni activi, care își doresc să se implice în conturarea viitorului comunităților lor și sunt capabili să facă acest lucru.”³

Consiliul Europei va inspira dezvoltarea competențelor pentru cultura democratică, astfel anul de studii 2017-2018 devine unul esențial în familiarizarea și apoi implementarea Educației civice prin prisma competențelor pentru o cultură democratică, care reprezintă puncte de reper în dezvoltarea competențelor pentru cultura democratică la elevi/ eleve în diverse medii educaționale formale și non-formale (Figura 1).

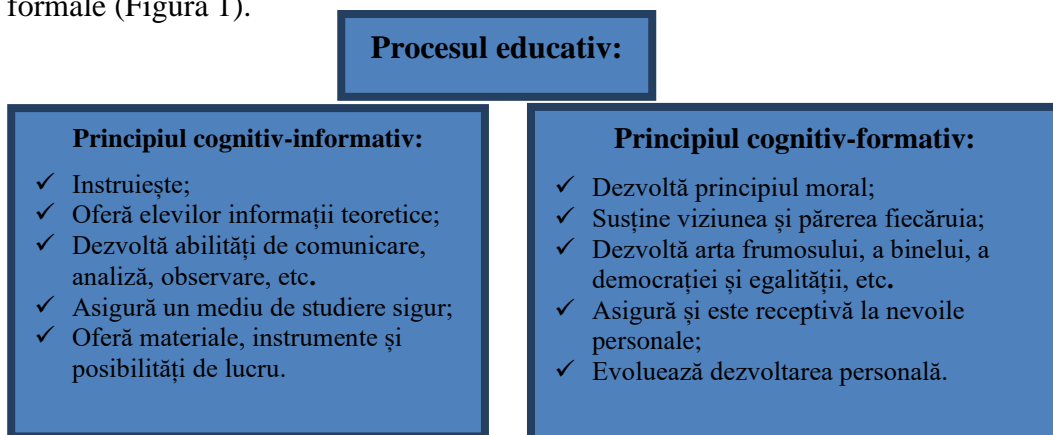

Figura 1 Principiile procesului educativ

³ *Repere metodologice de organizare a procesului educațional la disciplina școlară Educație civică în anul de studii 2017-2018, p. 2,*

https://mecc.gov.md/sites/default/files/educatia_civica_repere_metodologice_rom.pdf

În anul de studii 2018-2019 acestea se pun în aplicare, după un șir de activități de pregătire a sistemului educațional, inclusiv prin reconceptualizarea disciplinei Educație civică în EPS, cu implementare eșalonată doar în clasele V și X, restul claselor urmând disciplina Educație civică după modelul clasic de predare și conținut. Pentru a crea o perioadă de adaptare pentru cadrele didactice și manageriale, disciplina EPS permite includerea pe parcurs a domeniilor de studii. Până la reconceptualizare, curriculumului din 2010 la Educația civică prevedea: „formarea calităților cetățeanului activ și responsabil, promotor al valorilor naționale, general-umane și democratice, capabil să-și asume responsabilitatea pentru propriul destin și destinul comunității”. În mare parte curriculumul vedea în elev/elevă un protagonist al cetățeniei care urma să fie educat în baza principiilor societății ideale, bazată pe o corectitudine universală cu multe rigori, care încadra personalitatea elevului/elevei de azi ca cetățean de mâine în rame destul de înguste, fără a-i fi valorificat potențialul și experiența autentică. Influența adulților era destul de insistentă asupra viziunii elevilor/elevei de clasa a VI-IX și XI-XII.

Educație pentru societate a fost inclusă inițial în programa claselor a V-a și a X-a, clase începătoare ale ciclului gimnazial și, respectiv, liceal. Disciplina vine cu o nouă abordare, cea de EU la nivelul clasei a V-a și a X-a. Ea nu grăbește formarea cetățeanului de azi și de mâine. Oferă o posibilitate majoră ca elevii/elevele să conștientizeze valorificarea propriei personalități din mai multe puncte de vedere, de exemplu, al deciziei pe care o face la nivel de individualitate.

Cine sunt eu? Întrebarea-cheie la care se caută răspuns în perioada de adaptare prin trecerea de la ciclul primar la cel gimnazial și de la gimnazial la cel liceal. Implementarea disciplinei reconceptualizate Educație pentru societate permite observarea evoluției individuale a fiecărui elev/elevă prin prisma competențelor pentru cultura democratică.

Dobândirea pe parcursul anului de studiu a 20 de competențe pentru cultura democratică bazate pe descriptori de competență specifici clasei nominalizate este o etapă, pentru ca la următoarea clasă, manifestarea și dobândirea de competențe pentru cultura democratică să reprezinte o altă etapă, mult mai avansată și un nou mediu, care include în sine aceleași 20 de competențe, dar cu descriptori mult mai avansați. Astfel, curriculumul din 2018 la disciplina EPS are drept scop dezvoltarea la elevi a competențelor pentru cultura democratică în baza a patru domenii: valori, atitudini, cunoștințe, abilități. În continuare, la disciplină nu mai sunt vizate doar cunoștințele și produsul, ci procesul ca factor de cunoaștere a abilităților și luarea de atitudini prin intermediul valorilor din experiența proprie.

Un aspect important valorizat începând cu anul de studii 2018-2019 se referă la faptul că elevii devin tineri cetățeni care învață *despre* democrație și

drepturile omului, *prin* democrație și drepturile omului și *pentru* democrație și drepturile omului. Pentru ca triada de principii să funcționeze, este necesar ca și abordarea de predare-învățare-evaluare să fie revizuită din interior, iar cadrul didactic va conștientiza faptul că facilitarea și întrebarea în proces ar trebui să reprezinte instrumentele de dezvoltare a competențelor pentru cultura democratică. Un aspect de noutate este învățarea în bază de proiect. În anul de studii 2019-2020, acest element al disciplinei reconceptualizate reprezintă cea mai potrivită cale de manifestare a competențelor pentru cultura democratică în care elevii și elevele au o libertate de acțiuni bazată pe decizii proprii cu monitorizare din partea cadrului didactic. Învățarea în bază de proiect are drept scop implicarea tuturor elevilor/elevelor din clasă pentru a realiza o activitate comună, fiecare fiind având aportul său. În cazul învățării în bază de proiect, profesorul deține rolul de facilitator activ al procesului, având drept scop ghidarea și mai puțin implicarea directă.

Dar formarea de competențe pentru cultura democratică doar în activitatea la clasă are un caracter limitativ pentru cadrele didactice și elevi/eleve. Astfel, în anul de studii 2020-2021 apare elementul de colaborare dintre școală și Centrul de tineret. Aceasta sporește calitatea procesului educațional care are drept finalitate cele 20 de competențe pentru cultura democratică și diversifică procesul de studii. Se observă abordarea tangențială a educației formale de tip clasic, cunoscută de majoritatea actorilor educaționali prin prisma educației nonformale, uneori în absența cadrului didactic la Centrul de tineret. Acesta este un spațiu nonformal pentru tineri/tinere și reprezintă o alternativă a clasei/școlii ca factor important în dezvoltarea competențelor pentru cultura democratică. Aici triada despre/prin/pentru democrație și drepturile omului se manifestă deja la nivel individual sau la nivelul grupului social din care face parte tânărul/tânăra.

În prezent, școlii îi revine cea mai grea misiune, cea de a oferi atât cunoștințe teoretice, cât și abilități practice. Pentru a deveni o școală practică și a valorifica experiențele educaționale din trecut pentru viitor, școală implică prin intermediul educației pentru societate o gamă largă de abordări de conținut care permite elevului/ei să parcurgă treptat fiecare etapă caracteristică unui proces natural pentru dezvoltarea personalității cetățeanului democratic.

Prin urmare, noțiunea de democrație se raportează la două mari ramuri:

1. Perspectiva individuală – cum văd eu lucrurile și ce pot face pentru a evolua ca individ;
2. Perspectiva de grup, socială – care se raportează la modul în care cunoștințele și aptitudinile acumulate de-a lungul timpului le pot integra în echipa cu care lucrez și cum ne-ar putea ajuta din această cauză este foarte important

conexiunea tinerilor atât cu grupurile școlare cât și participarea la diverse activități organizate inclusiv în cadrul centrului de tineret.

Analizând aceste informații, constatăm faptul că dorința de a se relaxa într-un mediu prietenos, într-un mediu unde există comunicare de la egal la egal, fără a se simți stânjeniți este foarte importantă pentru tineri. Promovarea unei educații democratice, care înlătură orice stereotipuri, etichete îi motivează pe elevi să frecventeze cu drag această instituție, comunicând cu prieteni, colegii, dar și să obțină atât cunoștințe, competențe, abilități noi.

De cealaltă parte, cadrele didactice conștientizează faptul că frecventarea unui astfel de loc aduce o multitudine de beneficii.

Care sunt beneficiile colaborării profesorului cu Centrului de Tineret? (bifează variantele potrivite)
19 răspunsuri

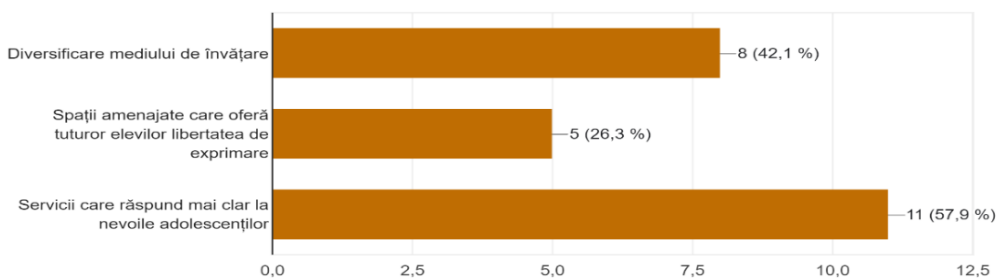

Diagrama 1 Beneficiile colaborării profesorului cu Centrul de tineret educațional

Analizând diagrama de mai sus, observăm că profesorii conștientizează impactul pozitiv pe care îl pot obține tinerii. Or, Centrul de tineret corespunde mai mult nevoilor elevilor, iar activitățile acestuia le oferă o viziune mai clară asupra lumii în care trăiesc, a mediului din care fac parte. Astfel elevii, elevele își pot exprima mai liber viziunea față de anumite probleme și, în același timp, temele puse în discuție sunt mult mai actuale. Un beneficiu ce nu se regăsește în sălile de clasă este diversificarea mediului de învățare. Când spunem diversificare, ne referim nu doar la faptul că există la Centru alternative, ca jocurile de societate, materiale interactive de lucru, crearea spațiului confortabil, ci, inclusiv, la faptul că în cadrul predării unui anumit obiect de studiu sunt criteriile stricte pe care trebuie să le iei în calcul. De cele mai multe ori, programa școlară e construită de așa natură încât nu permite profesorului să evalueze și să monitorizeze elevul în timp. Astfel, profesorul nu are posibilitatea de a-i oferi copilului timpul necesar pentru a se simți pregătit să răspundă sau să participe activ în cadrul orelor, elevii se transformă în niște „roboți automatizați” care trebuie să îndeplinească un program prestabilit de direcție, minister, profesor etc. Din această cauză, tot mai mulți elevi trebuie, cu sau fără voia lor, să facă față la un șir de rigori educaționale, învață nu doar pentru că

sunt interesați să o facă, nu pentru că sunt curioși, ci pentru că sunt impuși sau de către părinți, sau o fac de dragul notelor, al rezultatelor școlare, din teama de a nu fi stereotipizați sau încadrați de către alți colegi în grupul de elevi care nu învață bine. Acest lucru duce de fapt, la discriminare, directă sau indirectă. Școala nu face altceva decât să omogenizeze elevii, să creeze niște mecanisme vii care, de cele mai multe ori, nu sunt pregătite să aibă o părere, iar dacă o au prea puțini dintre ei și-o pot expune și susține. În acest mod, învățarea din perspectiva democratică arată foarte multe fisuri în sistemul de învățământ. Profesorii nu cunosc aptitudinile elevilor, nu pentru că ar fi incompetenți, ci din simplu motiv că, deși teoretic, curriculumul la fiecare disciplină recomandă dezvoltarea critică și individuală a elevilor, practic ei nu reușesc, deoarece nu pot acorda suficient timp ca elevii să caute soluții sau să aibă posibilitatea să greșescă până când o să descopere ei soluția corectă. De cele mai multe ori, în cadrul lecțiilor nu elevii sunt centrul, ci profesorul, care întreabă, explică și dă răspunsurile necesare fără a mai pune în calcul și părerea copiilor.

Din acest punct de vedere, disciplina EPS vine cu o reconceptualizare a lecțiilor tradiționale. Promovând educația pentru democrație, disciplina dată își restrânge conținuturile tematice devenind un proces individual și flexibil. Astfel, în momentul în care o temă rămâne cu anumite semne de întrebare sau nediscutată până la sfârșit, aceasta poate fi transferată și continuată la următoarele ore. Mai mult de atât, EPS este unica disciplină care nu pune note elevilor și nici descriptorii, ci doar notează descriptorii de competență. Având o gamă variată de abordări, unul dintre obiectivele regăsite la această disciplină este și frecventarea Centrului de tineret. În acest mod se realizează și o conexiune destul de strânsă între școală și Centrul de tineret, dar, în același timp, sunt promovate și activitățile ce au un caracter interactiv.

În urma analizei atât teoretice, cât și practice am ajuns la concluzia că școala și Centrul de tineret ar trebui să colaboreze, pentru că doar așa pot oferi tinerilor/tinerelor o educație eficientă, bazată pe niște concepte sănătoase, să formeze competențe pentru o cultură democratică. În acest mod, cadrele didactice vor avea o viziune corectă asupra elevilor, pentru că doar o educație centrată pe nevoile elevilor/elevelor îi poate ajuta să crească viitori cetățeni activi și implicați în tot ceea ce se întâmplă în comunitatea lor, în țara în care trăiesc și nu vor aștepta ca ajutorul să vină din altă parte, pasându-și responsabilitățile de la unul la celălalt. În urma chestionării atât a profesorilor, cât și a elevilor, am constatat că de ambele părți există o deschidere și o dorință de a se implica în astfel de activități, ei

conștientizează beneficiile ce le oferă un astfel de serviciu, dar lipsa de instruire face ca această cooperare să fie doar la nivel formal.

BIBLIOGRAFIE

1. Bandura Albert, *Social cognitive theory. Annals of child development*, Vol. 6, Editura Vasta, 1989.
2. *Capacitățile instituționale ale Centrelor de Tineret din Republica Moldova*, Raport de evaluare inițială, 2018, UNFPA, 2018.
3. *Carta Consiliului Europei privind educația pentru cetățenie democratică și educația pentru drepturile omului*, Departamentul Educație al Consiliului Europei.
4. Competences for democratic culture. Living together as equals in culturally diverse democratic societies. Council of Europe, March, 2016.
5. Cornescu Viorel, *Management. De la teorie la practică*, Universitatea din București, 2004.
6. Coteanu Ion (coord.), *Micul dicționar academic*, ediția II, București: Editura Univers Enciclopedic, 2010.
7. Crawford D., Bodine R., *A Guide to Implementing Programs in Schools, Youth-Serving Organizations, Community and Juvenile Justice Settings*. Program Report, U.S. Department of Justice, U.S. Department of Education, 1996.
8. *Curriculum național, aria curriculară educație socio-umanistică: Disciplina Educație pentru societate: clasele 5-9*, Chișinău: Tipografia Centrală, 2018.
9. *Curriculum național, aria curriculară educație socioumanistică: Disciplina Educație pentru societate: clasele 10-12*, Chișinău: Tipografia Centrală, 2018.
10. *Educație pentru democrație și drepturile omului*. Ghidul profesorului. SIEDO, 1998.
11. Iovănuț Simona, *Comunicare. Curs de specializare pentru lucrători sociali în mediul rural*, Editura Waldpress, 2001.
12. Iosifescu S., coord., *Manual de management educațional pentru directorii de unități școlare*, București: Ed. ProGnosis, 2006.